

Analyse

Missie en Visie

‘Bij Uitstek Dalfsen!’

April 2017

Vooraf

samenvatting 'Bij Uitstek Dalfsen!': 2009 in vogelvlucht

Andere tijden? Uitbouwen van het goede!

- Belangrijkste opgave: het behouden van al het goede dat Dalfsen te bieden heeft, inspelen op veranderende omstandigheden. Context van krimp, toenemende concurrentie en mobiliteit.
  - Cruciale opgave: onderscheidend vermogen versterken door herkenbaar profiel te ontwikkelen. Basis: bestaande kernkwaliteiten, te weten sociale waarden en kenmerkende ruimtelijk-economische kwaliteiten.
- Aanscherping van bestaande koers, meer focus, meer interactie en meer stuurkracht.

Ontwikkelingen en opgaven

- Vergrijzing en ontgroening
- Voortgaande individualisering
- Globalisering / informatie en communicatietechnologie
- Behoeft aan geborgenheid en gedeelde verantwoordelijkheid (tegengesteld aan globalisering)
- Burgerparticipatie
- Groeiende ruimtebehoefte (toenemende welvaart)
- Toenemende concurrentie tussen regio's
- Klimaatverandering

Strategische opgaven

- De kracht van Dalfsen: *onderscheidend profiel*
- Antwoord op demografische ontwikkelingen
- Hernieuwde verhouding in het buitengebied: *veelheid functies* → *duurzaam perspectief*
- Positiebepaling in de netwerksamenleving: *slimme verbindingen: samenwerking in de regio, samenwerking met burgers en maatschappelijke partners*

Centrale missie

Het ontwikkelen van vitale gemeenschappen in een onderscheidende woonplaats van groene signatuur

Visie

Dalfsen wil een plek uit duizenden zijn, niet een plek als duizenden

Toekomstperspectief

- Behoud van vitaliteit en kwaliteit van leven in de kernen staat centraal, maar dit gaat niet vanzelf
- Heldere keuzes en gerichte inzet van (schaarse) middelen
- Vanuit bestaande kernkwaliteiten ontwikkelen tot een onderscheidende woonplaats
- Een op participatie gericht sociaal beleid, ondersteunend economisch structuurbeleid en een op kwaliteit en duurzaamheid geënt ruimtelijk beleid
- Bestuursstijl: faciliterend en activerend waar mogelijk, initiërend en leidend waar nodig

Domein 1: Leven en welzijn
Domein 2: Wonen
Domein 3: Economie
Domein 4: Omgeving

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	4
1.1. ANALYSE EN ACTUALISATIE 'BIJ UITSTEK DALFSEN!'	4
1.1.1. Analyse 'Bij Uitstek Dalfsen!' (2017)	4
1.1.2. Actualisatie 'Bij Uitstek Dalfsen!' (2019)	4
2. VERWACHTINGEN	5
2.1. LANDELIJKE EN REGIONALE TRENDS EN ONTWIKKELINGEN	5
2.1.1. Landelijk.....	5
2.1.2. Regionaal	11
2.2. ONTWIKKELING LOKALE KENTALLEN	14
3. ANNO 2017	17
3.1. ONTWIKKELINGSRICHTINGEN UIT 2009 BEZIEN IN 2017	17
3.2. GEKOZEN KOERS IS FUNDAMENT OM NIEUWE ONTWIKKELINGEN TE LATEN LANDEN 19	
3.2.1. Kiezen, koesteren en verrassen	19
3.2.2. Breed verankeren van gekozen koers	19
3.2.3. Andere kijk op eenzelfde vraag.....	20
4. UITDAGING NAAR 2019	23
4.1. IN DE TOEKOMST STAREN...MAAR HOE?	23
4.2. ONDERSCHIEDENDE WOONPLAATS VAN GROENE SIGNATUUR...MAAR HOE?.....	23
4.3. KWALITEIT EN LEEFOMGEVING HOOG IN HET VAANDEL.....MAAR HOE?	24
4.4. PROCESMATIGE SUGGESTIES	24
4.4.1. 4 ^e kwartaal 2018: Vaststelling Startnotitie 'actualisatie Missie en Visie'	24
4.4.2. 4 ^e kwartaal 2018: Programmabegroting 2018	24
4.4.3. 2019: Uitvoering en vaststelling 'actualisatie Missie en Visie'	24
5. BRONNEN	25

1. Inleiding

De toekomstvisie 'Bij Uitstek Dalfsen!' (2009) is het bestuurlijke kompas voor Dalfsen, met als centrale missie *'het ontwikkelen van vitale gemeenschappen in een onderscheidende woonplaats van groene signatuur'*. Kijkend naar de wereld van 2009 en de kansen in de toekomst is het visionaire beeld dat *'Dalfsen een plek uit duizenden wil zijn, niet een plek als duizenden'*.

In de toekomstvisie zijn strategische opgaven voor de (nabije) toekomst van een kader voorzien. Daarmee vormt de toekomstvisie een collectieve basis voor het nemen van besluiten, het opstellen van beleid en het reageren op kansen en bedreigingen, al dan niet met andere partijen. 'Bij Uitstek Dalfsen!' is bedoeld als wegwijzer naar 2020. Het is geen blauwdruk, de toekomstvisie heeft dus niet altijd een concreet antwoord op een vraag of ontwikkeling, maar helpt om dat antwoord te formuleren. Een open en integrale houding met een blik naar buiten is daarmee geen momentopname, maar een continu en cruciaal proces voor een gemeente in een netwerksamenleving.

1.1. Analyse en actualisatie 'Bij Uitstek Dalfsen!'

In het Raadsdocument 2014-2018 bevestigen de raadsfracties het nut van het Missie en Visie document;...*de nota 'Bij Uitstek Dalfsen!' blijft voor ons [red. raad] een uitstekend bestuurlijk kompas. Tegelijkertijd is actualisatie zinvol vanwege ontwikkelingen zoals de decentralisaties op het sociale domein en het wijkgericht werken'*....

In april 2016 heeft het presidium, met de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018 in het achterhoofd, het college verzocht in twee stappen te komen tot een geactualiseerde Missie en Visie; stap 1 Analyse en stap 2 Actualisatie. Als aanleiding zijn onder andere de transitie sociaal domein, demografische ontwikkelingen en de veranderende relatie tussen burger en overheid als voorbeelden aangereikt.

Dit betekent dat in 2017 de analyse wordt uitgevoerd om trends en gerelateerde vraagpunten te duiden. In 2019 buigt de nieuwe gemeenteraad zich over nut en noodzaak van het actualisatie van 'Bij Uitstek Dalfsen!'. Door de landelijke en regionale trends te combineren met de lokale realiteit uit de analyse wordt dan overwogen of aanpassing, aanscherping of aanvulling noodzakelijk is.

1.1.1. Analyse 'Bij Uitstek Dalfsen!' (2017)

In voorliggende analyse staan twee vragen centraal, met als doel relevante en actuele punten bespreekbaar te maken. Punten die met de kennis en overtuigingen uit 2009 nog niet bekend of zichtbaar waren, maar die helpen in de bewustwording over de realiteit en opgaven in 2017. De analyse moet daarom niet gelezen worden als een evaluatie van 'Bij Uitstek Dalfsen!'. Dit past ook niet bij het karakter van een Missie en Visie-document. Het is bedoeld als momentopname en bezinning om zo voortschrijdende inzichten en verrassende vergezichten te herkennen.

Centrale vragen:

- Verwachtingen: Trends en ontwikkelingen → Wat zijn relevante landelijke en/of regionale trends en ontwikkelingen, die effect (kunnen) hebben op Dalfsen? En hoe ontwikkelt Dalfsen zich?
- Anno 2017: Een situatiebeschrijving van de huidige realiteit → Wat zijn relevante situaties/feiten ten opzichte van 2009? Wat is er de afgelopen periode om ons heen veranderd en welke ontwikkeling hebben we als organisatie doorgemaakt?

1.1.2. Actualisatie 'Bij Uitstek Dalfsen!' (2019)

Onze centrale missie omschrijft de identiteit en het bestaansrecht van de gemeente Dalfsen en is daarmee vrijwel tijdloos, maar wel toe te passen in het hier en nu. De visie geeft een beeld van wat de gemeente Dalfsen wil zijn; de gewenste droomsituatie. Een missie staat, in tegenstelling tot een visie, niet voortdurend ter discussie. Een visie is inspirerend, maar houdt rekening met economische, sociologische, technische en politieke ontwikkelingen.

Eind 2018 wordt een startnotitie voorbereid met een procesbeschrijving van het participatietraject om te komen tot een toekomstvisie (zie ook paragraaf 4.4.), zodat de nieuwe gemeenteraad zich kan buigen over nut en noodzaak van het actualisatie van 'Bij Uitstek Dalfsen!' door te overwegen of aanpassing, aanscherping of aanvulling noodzakelijk is.

2. Verwachtingen

Dit hoofdstuk start met een beschrijving van interessante landelijke regionale ontwikkelingen, die in de (nabije) toekomst effect (kunnen) hebben op Dalfsen. In veel gevallen worden daarbij onzekerheden en kansen/bedreigingen kort aangestipt. Dit is geenszins bedoeld als uitputtende opsomming, maar om een beeld van de aard en context van een trend neer te zetten. Trends staan niet op zich, maar kunnen elkaar onderling beïnvloeden, elkaar versterken of elkaar tegenwerken. Daarin ligt de politieke uitdaging en dynamiek. Of er daadwerkelijk sprake zal zijn van een effect – positief of negatief met veel of weinig impact - is afhankelijk van verschillende factoren en de wijze van anticiperen en handelen van onder andere de gemeente.

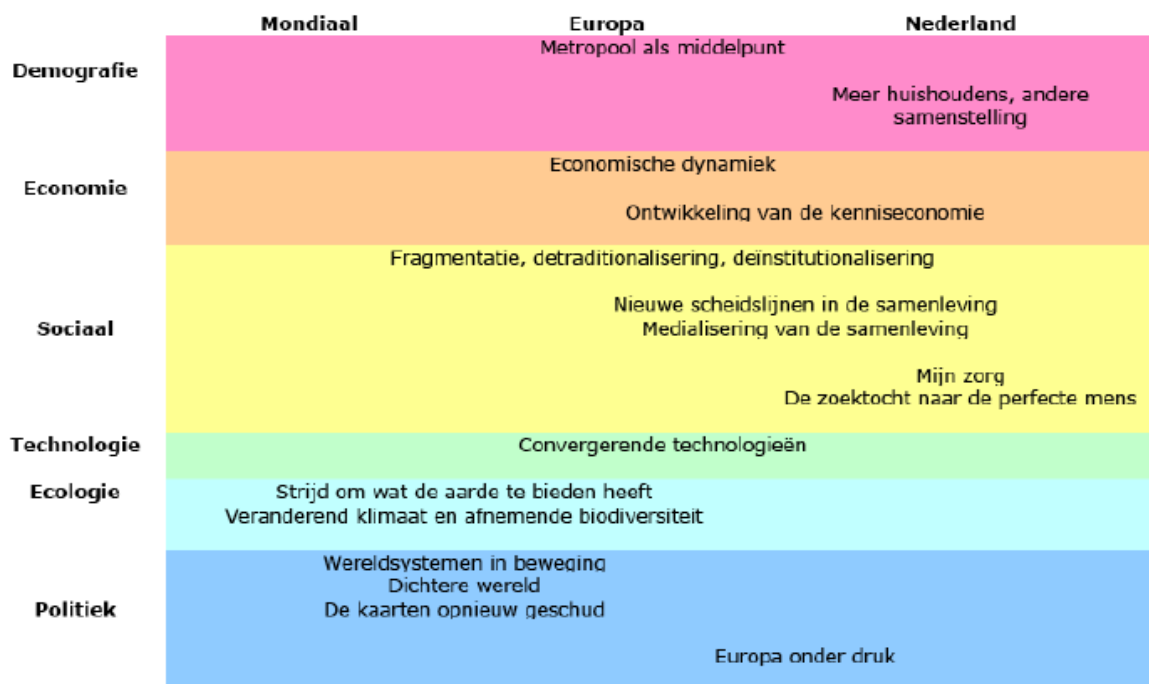
Vervolgens wordt op regionaal niveau nog specifiek ingezoomd op een aantal van de landelijk beschreven trends (onder andere demografische ontwikkelingen, veranderende waardeoriëntaties).

Afsluitend volgt een tabel met daarin, voor een aantal lokale kengetallen, een vergelijking tussen 2009 en 2017.

2.1. Landelijke en regionale trends en ontwikkelingen

2.1.1. Landelijk

Afhankelijk van het perspectief dat je kiest, zijn er misschien wel honderden grote maatschappelijke trends. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties beschrijft daarom in de Rijksbrede Trendverkenning (2013) zeventien belangrijke trends en ontwikkelingen vanuit het oogpunt van relevantie voor de overheid (verdeeld over zes domeinen en drie schaalniveaus, zie onderstaande figuur). Kortom: ontwikkelingen die voor de overheid nieuwe vragen oproepen.

Figuur 1: Zeventien trends, verdeeld over zes domeinen en drie schaalniveaus

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2013), Rijksbrede trendverkenning

Algemeen wordt de sociale trend waargenomen dat mensen zich verder los maken van bestaande maatschappelijke instituties ('Fragmentatie, detraditionalisering en deinstitutionalisering'). Individualisering zet, mede door technologische ontwikkelingen, verder door. Dit maakt mensen vrij van vaste waardepatronen en gezaghebbende tradities. Hierdoor wordt minder als vanzelfsprekend

het gezag van personen en instituties geaccepteerd. Zij zien zichzelf als ontwerpers en uitvoerders van hun eigen leven. Mensen worden daardoor niet langer gerepresenteerd in vaste groepen, maar in verschillende en in voorkomende gevallen kortstondige netwerken van mensen die een bepaald belang behartigen.

Als gevolg van een meer heterogene samenleving is het voor de overheid lastiger om regelingen en oplossingen in stand te houden met een hoge mate van universaliteit. Wat betekent dit voor de uitvoerbaarheid? Kan in collectieve regelingen (voldoende) rekening worden gehouden met de grotere diversiteit aan individuele omstandigheden of dwingt fragmentatie, in combinatie met bijvoorbeeld financiële- economische onzekerheden, tot vereenvoudiging en uniformering?

Op het snijvlak tussen het schaalniveau Europa – Nederland zijn vier trends te zien:

- *Economische trend – Ontwikkeling van de kenniseconomie (de dominantere rol van technologieën en de vraag naar een ander type werknemer)*

De productie van goederen en het verlenen van diensten steunen op de hoogontwikkelde cognitieve en sociale vaardigheden van de beroepsbevolking. Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking is afgelopen decennia sterk gestegen.

Vragen die spelen zijn welke rol doorbraken in bijvoorbeeld bio- en nanotechnologie komende tijd gaan spelen, maar ook de onzekerheid of lageropgeleiden hun werk kwijt raken door robotisering en automatisering. En de kans dat kennisintensieve banen (gerelateerd aan een bepaalde bedrijfstak of beroepsgroep?) verdwijnen door verplaatsing van economische activiteiten naar het buitenland. Duidelijk is wel dat technologische vernieuwingen het karakter van een beroep sterk kunnen veranderen. Het op elkaar laten aansluiten van onderwijs en de arbeidsmarkt is een belangrijk mechanisme in het meebewegen met een veranderde vraag. Regionale veerkracht is gebaat bij regionale kenniscirculatie.

- *Sociale trend – Medialisering van de samenleving (media krijgen een steeds prominentere plaats in het leven van mensen)*

Met de opkomst van sociale media veranderen de verhoudingen tussen instituties, tussen overheid en burgers en tussen burgers onderling. Nieuwe media maken het makkelijker om (tijdelijke) collectieven te organiseren (link met eerder omschreven trend van fragmentatie). Ook helpen nieuwe media in het uitwisselen van creativiteit, informatie (bijvoorbeeld ook digitale diensten van de overheid) en opinie. Burgers zijn minder afhankelijk van de traditionele media om een 'toneel te veroveren'. In toenemende mate maken burgers gebruik van vooral nieuwe media om transparantie en verantwoording van bedrijven en instituties af te dwingen. Aan de andere kant vergroot medialisering ook de controle op en tussen burgers, zowel direct (iemand's doen en laten kan worden gevolgd) als indirect (invloed van media op opvattingen en gedrag).

Komende periode zal duidelijker worden of de ontwikkeling van nieuwe media tot meer vrijheid en zelfexpressie leidt of dat de controlefunctie juist toeneemt. En ook of de toegenomen zichtbaarheid en toegankelijkheid van het politieke debat en handelen tot meer openheid of juist tot afscherming van (overheids)informatie en besluitvorming leidt. Kijkend naar het bedrijfsleven zou het enerzijds meer kwaliteit in levering van diensten kunnen opleveren, maar in een pessimistisch scenario tot 'spelen met cijfers/windowdressing'. Of burgers de mogelijkheid van nieuwe media daadwerkelijk aanpakken om zich makkelijker te organiseren, en of dit loont in resultaat/uitkomst, zal de tijd leren. Overall heeft het gevolgen voor de morele en juridische omgang met privacy. Misbruik van informatie door burgers, organisaties en overheid is een keerzijde van het makkelijker verkrijgen en uitwisselen van informatie. Dit brengt met zich mee dat overheid en maatschappelijke partijen in nieuwe vormen van regulering het belang van gegevensuitwisseling en privacy moeten afwegen.

- *Sociale trend – Nieuwe scheidslijnen in de samenleving (veranderende waardeoriëntaties als perspectief op de wereld)*

Waardeoriëntaties hebben betekenis voor opvattingen over politiek, rechtstaat, solidariteit, europeanisering enzovoort. In voorgaande trends is al stil gestaan bij de oorsprong van veranderende waardeoriëntatie en hoe medialisering hieraan bijdraagt. In de praktijk manifesteren de scheidslijnen in de samenleving zich in gemeenschappelijke of conflicterende waardeoriëntaties van mensen. Door toegankelijkheid en reikwijdte van nieuwskanalen, en toenemende uitingsmogelijkheden van groepen, komen mensen met conflicterende

waardeoriëntaties scherper tegenover elkaar te staan. Ook het politieke debat over verschillende waardeoriëntaties wordt steeds scherper en feller gevoerd. De zorg over een gebrek aan respect voor individuele en groepen in de samenleving wordt steeds breder in de samenleving uitgesproken.

De vraag is relevant hoe en op welke thema's de verschillende waardeoriëntaties zich vertalen naar het politieke leven. En leidt dit tot nieuwe solidariteitsmodellen?

- *Politieke trend – Europa onder druk (grotere tegenstellingen binnen de Europese Unie)*
Feitelijk kan gesteld worden dat de economische en (geo)politieke positie van Nederland in de wereld mede afhankelijk is van de ontwikkelingen in Europa. Door recente ontwikkelingen wordt dit meer dan eens zichtbaar. De economische crisis heeft een, al langer aanwezige, dubbele beweging in de Europese verhoudingen versterkt. Vergaande stappen, die nodig zijn om de Economische en Monetaire Unie stabiel te maken, verscherpen politieke tegenstelling. Tegenstellingen tussen voor- en tegenstanders van meer Europese samenwerking, tussen de EU-lidstaten onderling (Noord- en Zuid-Europa), tussen eurolanden onderling en tussen de eurolanden en de overige lidstaten. Naast de economische/monetaire issues is Europa in toenemende mate een sociaal-cultureel onderwerp ('identiteitspolitiek').

Er is een hoge mate van onzekerheid door de hoge politieke en economische druk en de wetenschap dat keuzes grote (geplande en ongeplande) gevolgen hebben.

Op nationaal niveau worden drie trends gezien:

- *Demografische trend – Meer huishoudens, andere samenstelling (toename van huishoudens met een gedifferentieerde samenstelling en omgangsvormen)*
Al jaren is de groei van het aantal huishoudens groter dan de groei van de Nederlandse bevolking. Huishoudens 'verdunnen' door individualisering, vergrijzing en een toenemend aantal echtscheidingen. Het aantal alleenstaanden en éénoudergezinnen neemt toe. Naast de tendens van meer en kleinere huishoudens wordt ook een kwalitatieve verandering waargenomen; de ontwikkeling van een bevels- naar een onderhandelingshuishouden. Ouders eisen geen gehoorzaamheid, maar moedigen individualiteit en zelfstandigheid aan bij hun kinderen. Kinderen praten en beslissen mee. Dit betekent in de praktijk dat ouders minder kunnen terugvallen op vanzelfsprekende patronen. Een andere verandering in het gezinsleven is een groeiend aantal ouders en kinderen dat een beroep doet op voorzieningen in de jeugdzorg en in de geestelijke gezondheidszorg. Een verklaring kan onder andere gezocht worden in het op afstand staan van ondersteunende pedagogische netwerken en persoonlijke netwerken van ouders. Ouders in Nederland hechten veel waarde aan het 'zelf doen' van de opvoeding. Een andere verklaring kan liggen in dat problemen vaker psychopathologisch gedefinieerd en geïnterpreteerd worden.
Een andere demografische ontwikkeling is dat er meer differentiatie in individuele levenslopen is ten opzichte van het 'gemiddelde patroon'. De overgang van de ene naar de andere levensfase is vloeiender geworden. Mensen kiezen bewuster voor bepaalde activiteiten/vormen. Dit heeft tot een grotere variatie in verdienersstypen geleid, waarbij het anderhalfverdienersmodel al lange tijd populairder is dan het eenverdienersmodel. De tijd die aan het huishouden wordt besteed, neemt al jaren af, geholpen door tijdsbesparende goederen en diensten. De toegenomen arbeidsparticipatie van moeders betekent niet dat zij minder uren zorg aan hun kinderen besteden.

Vraag naar de toekomst is hoe de tijdsbesteding van mensen zich verder zal ontwikkelen en het bijkomend effect voor mate van bijvoorbeeld uitbesteden van taken en gebruik van formele kinderopvang. En de invloed van vergrijzing op zorgkosten, maar ook mate waarop beroep wordt gedaan op het persoonlijke netwerk. Ook speelt de vraag welke rol de overheid heeft op het gebied van opvoeding. De waardeoriëntatie van burgers over actieve en preventieve acties om te voorkomen dat er problemen ontstaan of al aanwezige problemen escaleren, voeren terug naar de vraag hoe dicht de overheid de voordeur mag naderen.

- *Sociale trend – Mijn zorg (solidariteit binnen zorg en sociale zekerheid onder druk)*
De behoefte aan zorg stijgt en de kosten groeien de komende jaren sneller dan de economie. Het aandeel van de zorguitgaven in het bruto binnenlands product was in 2008 8,7 procent en in 2010 13,3 procent. In 2010 betaalde een modaal gezin 23 procent van zijn inkomen aan collectieve

gefinancierde zorg. Met een ongewijzigd financieringsmodel wordt verwacht dat deze betalingen stijgen tot 36 procent in 2040.

Centrale vraag is of er een plafond is aan wat Nederlanders bereid zijn te betalen voor een goede gezondheidszorg en sociale voorzieningen. Door de druk op het sociale stelsel wordt het debat over de financiering scherper; discussie over eigen en collectieve verantwoordelijkheid en in het verlengde de steun en invulling van solidariteit.

- *Sociale trend – De zoektocht naar de perfecte mens (het toenemend gebruik van medische middelen voor medische en niet-medische doelen)*
Steeds meer mensen krijgen medicijnen of therapie voorgeschreven. Enerzijds liggen hier demografische ontwikkelingen aan ten grondslag, anderzijds worden fysieke en geestelijke situaties van mensen steeds vaker in medische termen gevat. Een andere oorzaak is een toenemend gebruik van medische middelen voor niet-medische doeleinden of toepassing van geneesmiddelen voor indicaties waarvoor ze niet geregistreerd zijn. Het beeld waaraan een gezond mens moet voldoen, verandert continu. Steeds meer gezonde individuen gebruiken, al dan niet vanuit sociale druk om verbeterbehandelingen te ondergaan, medische technologieën om hun prestaties of gedrag te verbeteren ('human enhancement'). In de publieke discussie komt geleidelijk meer aandacht voor de vraag of en in welke vorm verrijking voor collectieve doeleinden ('social enhancement') wenselijk is (bijvoorbeeld zintuigbeïnvloeding in een poging om agressief gedrag terug te brengen).

Onzekerheden liggen in de hoogte van de zorgkosten, maar ook de langetermijneffecten van het gebruik van medische technologieën voor individuele of sociale verrijking. De zoektocht naar de perfecte mens leidt tot een toename van het aantal mensen met een gediagnosticeerd probleem, maar welk verband is er met de arbeidsmarkt? De behoefte aan zorgmedewerkers groeit, maar heeft deze sociale trend ook een uitwerking qua inzetbaarheid van mensen op de arbeidsmarkt.

En mondiale trends dan?

Mondiale trends klinken overtreffend en ver weg, maar trends op het wereldtoneel kunnen ook op het niveau van Dalfsen effect hebben. Een wereld in beweging en het veranderend klimaat zijn zaken die ook hun uitwerking hebben op de context, waarin beleid in Dalfsen wordt ontwikkeld en afgewogen. Bijvoorbeeld huisvesting en integratie van vergunninghouders (onderdeel vluchtelingendossier) en duurzaamheid.

Zo is onze missie voor duurzaamheid een leefbare gemeente Dalfsen, nu en in de toekomst. Op een aantal aanspreekbare duurzaamheidsthema's willen we in de landelijke kopgroep blijven of komen en we willen dat onze gemeente zoveel mogelijk omschakelt op lokale duurzame energie (energie neutrale samenleving: binnen de gemeente wordt evenveel energie duurzaam opgewekt als er gebruikt wordt). Dit betekent versneld afstappen van aardgas, maximaal energie besparen en ons energieverbruik zoveel mogelijk lokaal duurzaam opwekken (meer circulair). Dit zijn uitgangspunten waarmee Dalfsen een bijdrage levert aan het mondiale Klimaatakkoord van Parijs om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen om zo de gemiddelde temperatuur op de aarde niet meer dan 2 graden Celcius te laten stijgen (ondertekend door 195 landen) en ook het Nederlandse Energieakkoord. Dit betekent dat de CO₂-uitstoot 80 tot 95 procent lager moet zijn dan in 1990. In 2030 moet de reductie tussen 43 en 45 procent liggen. Onlangs heeft het Planbureau voor de Leefomgeving samen met ECN berekend dat, uitgaande van emissies kosteneffectief met 43% te verminderen, de kosten in 2030 tussen € 1,6 miljard en € 2,6 miljard per jaar liggen. Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat Nederland niet genoeg heeft aan de maatregelen uit het energieakkoord (loopt tot 2023) om de doelen van Parijs te halen. Een vervolg op het energieakkoord is belangrijk, daarnaast is het advies om adaptief beleid te voeren, zodat snel gereageerd wordt op veranderende omstandigheden, zoals nieuwe technologische ontwikkelingen.

Uitwasemende crisis

Er is een aantal signalen die er op wijzen dat Nederland langzaam uit de crisis kruipt. Het tempo waarin dat gebeurt, en ook de mate van groei, is ongewis. Dit geldt ook voor de mate van groei na de crisis. Daarnaast heeft de economische crisis haar sporen achtergelaten en bepaalde sectoren zullen blijvende effecten voelen. Investeringsruimte bij overheden (en de bereidheid tot investeren) is minder vanzelfsprekend. Dit betekent dat gekeken moet worden naar nieuwe manieren en samenwerkingsverbanden om doelen te realiseren. Voor een deel is dit ook verder gaan op de ingeslagen weg. Hoe

moeilijk de afgelopen jaren ook waren, er waren ook ontwikkelingen die de toekomstige economie van Nederland mogelijkheden biedt. Opkomende sectoren, maar ook nieuwe manieren van produceren, bijvoorbeeld: deeleconomie, circulaire economie, bedrijvigheid open data en big data. Daarnaast is het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers) de laatste jaren vrijwel voortdurend gestegen. In 1996 waren er nog 330.000 duizend personen werkzaam als zzp'er. In het derde kwartaal van 2016 hadden één miljoen mensen een hoofdbaan als zzp'er. Binnen de zelfstandigen zonder personeel wordt onderscheid gemaakt tussen degenen die eigen arbeid aan bieden (grootste groep: hoogopgeleide zzp-ers werken het vaakst in de specialistische zakelijke dienstverlening en gezondheidszorg, laagopgeleide zzp-ers in de bouw) en degenen die producten verkopen of grondstoffen aanbieden (voornamelijk handel en bouw). In ongeveer de helft van de huidige EU-lidstaten is de afgelopen tien jaar het aandeel zzp'ers van de werkzame beroepsbevolking toegenomen. Nederland hoort tot de grootste groeiers binnen Europa, met een groei die twee keer zo groot is als het EU-gemiddelde en bijvoorbeeld Duitsland. Afgelopen jaar vlakke de toename van het aantal zzp-ers wel af. Dit is deels te verklaren doordat de helft van de stoppende zzp-ers aan de slag gaan als werknemer, meestal met een flexibele arbeidsrelatie. En van zzp-ers die geen werknemer werden, verliet het grootste deel de arbeidsmarkt.

In een aantal cijfers is goed zichtbaar dat Nederland uit de crisis krabbelt. Zoals de huizenmarkt en de werkloosheidscijfers:

- *Verkoop bestaande koopwoningen*
In de eerste twee maanden van 2017 zijn 28 procent meer woningen verkocht dan in dezelfde periode 2016.
- *Prijsontwikkeling bestaande koopwoningen*
Uit publicatie van de prijsontwikkeling van bestaande particuliere koopwoningen van het CBS en het Kadaster blijkt dat bestaande koopwoningen in februari 2017 6,7 procent duurder zijn dan in februari 2016. De prijsstijging ligt al drie maanden ruim boven de 6 procent op jaarbasis. In augustus 2008 bereikten de prijzen van bestaande particuliere koopwoningen een piek. Vervolgens daalden de prijzen tot een dieptepunt in juni 2013. Sindsdien is er sprake van een stijgende trend. Ten opzichte van de piek is het prijsniveau 9,6 procent lager. Vergeleken met het dal zijn de prijzen gemiddeld 15,1 procent hoger. Het gemiddelde prijsniveau van bestaande koopwoningen is in februari 2017 ongeveer even hoog als in januari 2006.
- *Werkloosheid*
Sterkste daling werkloosheid in 10 jaar (2015: 6,6% en 2016: 5,4%). Daar staat tegenover dat het UWV begin 2^e kwartaal 2017 erop wijst dat na jaren van crisis de economie weer goed draait, maar dat dit niet zo ervaren zal worden door werknemers die de afgelopen periode hun baan verloren en nu langdurig aan de kant staan. Niet iedereen die kan of wil werken, krijgt een betaalde baan. UWV waarschuwt voor maatschappelijke uitsluiting van groepen zoals laaggeschoolden, arbeidsgehandicapten en niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt. Dit zijn de groepen die voor de economische crisis een slechte positie op de arbeidsmarkt hadden.

Toekomst in het landelijk gebied?

Het algemene beeld is een sterk verstedelijkt Nederland. Dat dit genuanceerder ligt, maakt de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) duidelijk op basis van CBS-gegevens over bodemgebruik. 93 procent van de Nederlandse gemeenten heeft meer buitengebied dan stedelijk gebied. Slechts 29 van de 393 Nederlandse gemeenten bestaan voor minder dan de helft uit landelijk gebied. In opdracht van de VNG heeft Alterra (2015) daarom een trendverkenning 2020-2030 opgesteld voor gemeenten met veel landelijk gebied. Daarin worden vijf trends in het landelijk gebied beschreven, die dwars door alle sectorale ontwikkelingen in het landelijk gebied gaan:

1. Van productielandschap (agrarisch gedomineerd gebied) naar multifunctionele leef- en werkomgeving

Op dit moment werken in het landelijk gebied meer mensen in de dienstensector of de handel dan in de landbouw. De trend van afname van agrarische bedrijven en toename van burgers (van buiten), niet-agrarische bedrijven, recreatie, natuurontwikkeling en (zorg)initiatieven zet ook de komende jaren door. De schatting is dat 32 miljoen m² agrarische bebouwing vrijkomt tot 2030, waarvan naar verwachting de helft leeg komt te staan. Daarmee overtreft het aantal vierkante meters de leegstand in bijvoorbeeld de maatschappelijk vastgoed en kantoren: tussen 2014 en 2030 kwart van huidige 80 mln. m² maatschappelijk vastgoed leeg, Van kantoren komt 16% leeg, ongeveer 8 miljoen m². Ongeveer de helft van de vrijkomende agrarische gebouwen dateert uit de periode 1970-2000, waarin stallen op de meest efficiënte en veelal goedkoopste manier zijn gebouwd. Daarmee hebben veel gebouwen een beperkte (cultuur)historische waarde, wat invloed

heeft op de komst van nieuwe functies. Een risico voor ontwikkelingen is dat de verschillende spelers in het multifunctionele landelijk gebied steeds vaker met elkaar in conflict komen door tegenstrijdige belangen. Aandachtspunt is wel om goede afstemming en transparante keuzes te maken. En waar mogelijk dwarsverbanden te zoeken; bijvoorbeeld zorgboerderijen of collectieven van boeren, die natuur- en landschapsbeheer in het landelijk gebied verrichten.

2. *Schaalvergroting van (agrarische) bedrijven en voorzieningen gaat gelijk op met een toename van kleinschalige en lokale initiatieven van burgers en bedrijven*
De belangrijkste trend is niet opschaling, maar de ontwikkeling van de netwerksamenleving. De opgaven van deze tijd vragen om steeds nieuwe en andere coalities van betrokken partijen. De complexiteit van de opgaven zullen gemeenten dwingen om de krachten te bundelen met partners in de samenleving. Het is daarbij de vraag of schaalvergroting telkens het antwoord is op de voorliggende opgaven. Gemeenten spelen een belangrijke rol in het clusteren van locaties waar schaalvergroting mogelijk is, zonder andere partijen (teveel) te hinderen. Ook kleinschaligheid is een trend, die ontpopt door de trend van schaalvergroting. Overzichtelijkheid, eerlijkheid en authenticiteit zijn waarden, die bewoners doorgaans bij een kleinere ondernemers makkelijker lijken te vinden. Zeker bij ondernemers met oog voor de bijdrage die ze kunnen leveren aan maatschappelijke vraagstukken (sociaal-cultureel ondernemerschap). Gemeenten kunnen kleinschalige initiatieven bewust stimuleren om de vitaliteit te versterken.
3. *Technologische innovatie kan juist op het platteland de bedrijvigheid en de leefbaarheid vergroten*
Nieuwe technologieën creëren in alle sectoren van de multifunctionele leef- en werkomgeving mogelijkheden, waardoor bestaande structuren en eventueel de behoefte aan (nuts)voorzieningen zullen veranderen. Digitale netwerken worden steeds belangrijker als onderdeel van technologische innovaties. Door thuishet technologie kunnen ouderen langer thuis blijven wonen, kunnen vraag en aanbod van mobiliteit slimmer op elkaar afgestemd worden, lokale productie kan op gang komen door ontwikkelingen als 3D-printen, hightech landbouwketen (precisielandbouw, melkrobots, duurzame stalsystemen, oogst- en plukrobots -wellicht in de toekomst onbemand-). Technologie stelt een agrarisch ondernemer in staat duurzamer te produceren met minder belasting van milieu en omgeving, hogere productiviteit per gebruikte eenheid en per arbeidskracht, mobiele apps voor recreanten en toeristen. Het is lastig te voorspellen welke technologieën de komende tijd veelvuldig toegepast zullen worden. In sommige gevallen is het wachten op een doorbraak van bestaande prototypes bij het grote publiek of moet eerst voldaan zijn aan de voorwaarde van goede breedbandverbindingen. Hoewel het belang van breedbandverbindingen breed wordt herkend, constateert het Planbureau voor Leefomgeving in de praktijk dat er beperkte investeringsbereidheid bij grote bedrijven is en deze netwerken sneller tot stand komen in gebieden met een hogere bevolkingsdichtheid dan in plattelandsregio's. Hierdoor ontbreken in grote delen van het landelijk gebied goede breedbandverbindingen. Gemeenten kunnen een rol spelen in het faciliteren van vraagbundeling in het landelijk gebied voor particuliere/lokale initiatieven. Op steeds meer terreinen ontstaan nieuwe samenwerkingsverbanden, zoals zorg- en energiecoöperaties, waardoor het geen vanzelfsprekendheid is dat gebruik wordt gemaakt van collectieve voorzieningen en publieke diensten. Bijvoorbeeld zelf afval verwerken, zelf energie opwekken, beheer openbare ruimte op maat.
4. *Kwaliteit leefomgeving in het landelijk gebied staat onder druk*
Investerings in de kwaliteit van het landelijk gebied zijn sterk gekoppeld aan economische groei. Voor de crisis investeerde de Rijksoverheid in het landelijk gebied en tegelijkertijd hadden gemeenten gelden die vrijkwamen uit de ontwikkeling van nieuwe uitleggebieden. Door de crisis werkt dit model niet meer, waardoor ook de investeringen in de kwaliteit van het platteland sterk teruglopen. Uitdaging is dat gemeenten, bedrijven en burgers samen nieuwe 'verdienmodellen' moeten ontwikkelen om de toekomstige opgaven het hoofd te bieden.
5. *Participatiesamenleving cruciaal voor landelijk gebied; initiatieven van burgers en bedrijven brengen oplossingen voor lokale problemen, maar niet zonder de betrokkenheid van gemeenten.*
Bedrijven en burgers ontpoppen steeds meer initiatieven in het landelijk gebied, wat kan leiden tot oplossingen met veel draagvlak. Initiatiefnemers kloppen frequent voor hulp of vragen over (knellende) regelgeving aan bij gemeenten. Hoewel dreigende sluitingen van voorzieningen of verschraling veelal een sterke stimulans blijkt voor het organiseren van bewonersinitiatieven, is niet overal sprake van voldoende sociaal kapitaal om sterke nieuwe verbindingen te smeden of

succesvolle initiatieven te laten ontkiemen. Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid om op locaties, waar initiatieven van burgers en bedrijven niet (voldoende) van de grond komen, te bezien of extra maatregelen nodig zijn. Er moet voor gewaakt worden dat afhankelijke groepen in de problemen kunnen komen bij het wegvallen van voorzieningen. Daarnaast vergen initiatieven van onderop ook tijd en inspanning van de overheid. De rol van de overheid wordt anders, maar is niet per definitie een terugtrekkende overheid, maar meer een anticiperende overheid.

Overheden zijn dagelijks bezig met het aantrekkelijk houden van de leefomgeving om in te wonen, werken, recreëren, en te zorgen voor een duurzame economische structuur met goede bereikbaarheid. Blijvende beschikbaarheid van de goederen en diensten, die de natuur levert, is een belangrijke voorwaarde voor een leerbare wereld en een economische groei die ook op lange termijn houdbaar is. Als trends worden daarbij genoemd de ontwikkeling naar een energieneutrale samenleving en meer sturing vanuit wateropgaven, onder andere door klimaatbestendige aanpak van waterbeheer (adaptieve maatregelen voor toekomstig waterbeheer koppelen aan andere beleidsdoelen).

2.1.2. Regionaal

Verschillen binnen Nederland, maar ook binnen provincie

Nationale planbureaus verwachten een toenemend verschil qua demografische ontwikkeling en economische dynamiek tussen de Randstad en enkele stedelijke gewesten (met name Brabant) en de landelijke provincies, waaronder Overijssel. In de praktijk kan dit vertaald worden als de noodzaak om in economisch opzicht altijd een stap meer te moeten doen dan gebieden in de Randstad. Maar ook als kans, het kan een kracht zijn. Zoals Trendbureau Overijssel het treffend formuleert: 'lui zullen we niet worden'.

Binnen de provincie zijn wel toenemende verschillen tussen gebieden, qua bevolkingsontwikkeling en economische ontwikkeling. Het gaat dan om het verschil tussen stad en land (er is een trek naar de stad), maar er zijn toenemende verschillen tussen Twente (krimpregio) en West-Overijssel (groei regio). In een memo in de aanloop naar de Statenperiode 2015-2019 heeft Trendbureau Overijssel de volgende vragen gedifferentieerd; hoe wil de provincie omgaan met die verschillen? De neiging bestaat om te proberen alle gebieden in de provincie dezelfde kansen te bieden, maar het is de vraag of dat mogelijk of wenselijk is. Dit vanuit het oogpunt dat diversiteit juist een pré is. Sluit de provincie voor de gebieden die wel groeien aan bij de manier van handelen van voor de crisis?

Dalfsen is onderdeel van Regio Zwolle (gestart in 2009), een licht en flexibel bestuurlijk samenwerkingsverband van 20 gemeenten. Deelnemers zijn overtuigd dat ze elkaar kunnen helpen bij de oplossing van gemeenschappelijke vraagstukken. Thema's in de economische samenwerking zijn innovatie, internationalisering en menselijk kapitaal. En er wordt door overheden, ondernemers en onderwijsinstellingen samengewerkt in sectorale clusters; Kunststoffen, Health, Logistiek, Agrifood en vrijetijdseconomie. Regio Zwolle kwam in de Elsevier/Louter ranglijst in 2013 als de economisch best presterende regio naar voren.

Burgerschap in Nederland

In december 2015 is in een werkconferentie Burgerparticipatie inzicht gegeven in de verschillende mentaliteit en burgerschapsstijlen (basisgegevens uit 2008/2009). Provincie Overijssel (2017) heeft onlangs een update laten uitvoeren naar de verdeling en ontwikkeling onder inwoners van Overijssel.

- *Mentality* gaat uit van waarden en leefstijlen, die de belevingswereld van mensen bepalen. Er zijn acht doelgroepen, waarbij weer een clustering van traditioneel, moderne milieus en postmoderne milieus gemaakt kan worden (traditionele waarden: plichtsgetrouw, tradities en behoudend / moderne waarden: maatschappelijk succes, materialisme/consumeren en genieten / postmoderne waarden: ontplooiën en beleven).
- *Burgerschapsstijlen* gaat over de belevingswereld van mensen. Dit is bepalend voor hoe iemand aankijkt tegen de overheid en de maatschappij en de rol die hij/zij daarin wil spelen. Er worden vier burgerschapsstijlen onderscheiden: verantwoordelijken (kritisch, mondig, vaardig en actief), structuurzoekers (weinig actief, wantrouwend richting overheid, gericht op eigen leven), pragmatici (individualistisch, afwachtend en praktisch, vaardig), plichtsgetrouwen (gezagsgetrouw, lokaal betrokken, moeite met complexiteit).

Overall heeft Overijssel zich de afgelopen tijd ontwikkeld naar een bevolking met meer postmoderne waarden, het aandeel traditionele burgerij is krimpende. Mogelijke achtergrond hiervoor is dat er wellicht sprake is van het wegtrekken van inwoners met een moderne waardeoriëntatie naar bijvoorbeeld de Randstad op zoek naar entertainment, ontplooiingsmogelijkheden en werk. En dat juist postmoderne waardengroepen vanuit bijvoorbeeld de Randstad naar landelijk Nederland trekken op zoek naar landelijke woonmilieus (weg van de drukte). De ontwikkeling naar een meer postmoderne waardeoriëntatie heeft naast een sociaal-economische interessante ontwikkeling (vaker hogeropgeleide, vermogende segmenten) ook een positieve betekenis vanwege de mate van actief burgerschap. Het is juist de postmoderne groep die de motor achter sociale cohesie binnen regio's is en de handschoen oppakt in het kader van de participatiesamenleving. Binnen Overijssel zijn de regio's Twente en West-Overijssel weinig verschillend. Stedelijk gebied is wel postmoderner dan landelijk gebied, traditionele burgerij is sterker vertegenwoordigd in de landelijke gebieden. Het is aannemelijk dat Overijssel naar de toekomst toe minder traditionele burgers zal hebben. Het is onzeker of de geconstateerde postmodernisering verder doorzet. Op basis van de leeftijdsopbouw van Overijssel is de verwachting dat moderne waardeoriëntaties de komende decennia gaan toenemen, maar de afgelopen jaren was de feitelijke ontwikkeling een ontwikkeling van postmodernisering.

In 2016 vormen de structuurzoekers (30%) en verantwoordelijken (31%) de grootste Overijsselse inwonersgroepen. Deze percentages zijn nagenoeg gelijk aan de verdeling van burgerschapstijlen in Nederland. In periode 2005-2016 is in Overijssel een sterke toename van segment verantwoordelijken, terwijl de laatste vijf jaar het aandeel structuurzoekers flink is afgenomen. Deze feitelijke ontwikkeling zou vanwege de eerder genoemde migratiebewegingen kunnen worden verklaard. In Overijssel lijkt daarmee steeds meer ruimte te komen voor de toepassing van een participatiesamenleving. Verantwoordelijken vormen een groep, die zich beter dan andere groepen thuis voelt in een participatiesamenleving. Structuurzoekers, met een sterke hang aan de overheid als sturende organisatie met meer dan eens hoge mate van kritiek, is weliswaar nog een grote groep.

Op basis van leeftijdsopbouw is het aannemelijk dat het aandeel pragmatici zal groeien en het aandeel plichtsgetrouwen (sterk vergrijsde groep) en verantwoordelijken zal afnemen. Dit laatste zou betekenen dat de feitelijke ontwikkeling van de afgelopen periode (meer verantwoordelijken) niet doorzet. Of dit ook het geval zal zijn, is onzeker.

Demografie

Trendbureau Overijssel (2008) heeft in het proces naar de trendverkenning Demografie Overijssel 2030 een aantal ideeën of vaste beelden ('mythe') tegen het licht gehouden en van context voorzien, die een valkuil kunnen zijn bij beleidsontwikkeling en het maken van keuzes op basis van demografische ontwikkelingen en verwachtingen. Op verzoek van de gemeenteraad heeft in 2015 een werkconferentie demografie plaatsgevonden. Deze conferentie is geleid door Trendbureau Overijssel. In onderstaande beschrijving zijn interessante aanknopingspunten uit 2008 aangevuld met inzichten en overwegingen uit 2015.

Mythe 1: Stilstand bevolkingsgroei of krimp leidt tot achteruitgang

2008: Het feit dat de bevolkingsgroei afvlakt, betekent niet automatisch economische achteruitgang. Zo neemt bijvoorbeeld het aantal huishoudens, het aantal hoogopgeleiden en het aandeel hoge inkomens juist toe de komende jaren. Een stabielere bevolkingsomvang biedt ook de kans om als maatschappij een pas op de plaats te maken en prioriteiten te stellen. In plaats van achter de feiten aan te lopen, is er dan meer tijd en ruimte voor persoonlijke behoeften oftewel een omslag van managen van kwantiteit naar het managen van kwaliteit.

2015: Krimp kan ook positieve effecten hebben. Creatief met leegstand, kansen voor natuur.

Mythe 2: Nederland wordt een grijs land

2008: Hoewel het aandeel ouderen in Nederland de komende jaren toeneemt, is Nederland in Europa met een geboortecijfer van 1,7 nog één van de jongste landen. De verwachte groei in werkgelegenheid hoeft niet uit het buitenland te komen; we hebben in Nederland nog een voorraad WAO'ers, vrouwen, parttimers die de banen kunnen vullen.

2015: Vergrijzing is een 'tijdelijk' fenomeen: in 2040 is de generatie 1945-1970 grotendeels weg. Het is wel een trend waar we de komende jaren mee te maken hebben.

Mythe 3: Ouderen zijn hulpbehoevend en minder mobiel

2008: Het is een gangbare opvatting dat de Nederlandse samenleving met de vergrijzing zal moeten gaan zorgen voor een groep hulpbehoevende, immobiele bejaarden. Echter krijgen we door medische ontwikkelingen en toenemende participatie van ouderen in de maatschappij juist te maken met een bevolkingsgroep die actief blijft doen wat ze nu al doet: werken, leren, surfen op internet, mobiel zijn. Het merendeel zal bovendien meer geld en tijd te besteden hebben dan nu het geval is, dus in plaats van immobiele ouderen moet gedacht worden aan een mobiele bevolkingsgroep die met een fatsoenlijke oudedagvoorziening geld en tijd te spenderen heeft.

Mythe 4: Hoogopgeleiden zijn gevoelig voor beleid

2008: Hoogopgeleiden, een kansrijke bevolkingsgroep, zijn niet erg gevoelig voor beleid maar in grote mate zelfsturend. Dat betekent dat het moeilijk is om deze gewilde bevolkingsgroep aan te trekken voor een regio. Hoogopgeleiden zijn echter wel gevoelig voor service en kwaliteit in hun leefomgeving, en door daarin te voorzien kun je als regio proberen hoogopgeleide mensen naar je toe te trekken. Binding van deze groepen geschiedt door zeer goede faciliteiten op het gebied van scholing, cultuur, zorg, sport en dergelijke.

Mythe 5: Kenniseconomie draait om wetenschappelijk of hoger onderwijs en grote bedrijven

2008: Bij kenniseconomie en innovatie wordt vaak gedacht aan de belangrijke rol van het wetenschappelijk of hoger onderwijs en grootschalige bedrijven. Maar in de praktijk blijken het middelbaar beroepsonderwijs en het midden- en kleinbedrijf juist onmisbaar te zijn voor de vertaling van technologische innovatie naar de praktijk, naar diensten en producten die echt een groot bereik hebben.

Mythe 6: Global local paradox

2008: Juist doordat we in een globaliserende wereld leven, waarin heterogeniteit lijkt toe te nemen, grijpen steeds meer mensen terug naar het eigene, naar het vertrouwde, om zich te kunnen onderscheiden. Regionale identiteit wordt steeds belangrijker, ondanks het feit dat we steeds meer wereldburger zijn. We zoeken naar een vertrouwde plek van waaruit we de wereld veroveren.

2.2. Ontwikkeling lokale kentallen

2009 (uit 'Bij Uitstek Dalfsen!')	2017
<p>Demografische ontwikkelingen Primos-voorspellingen: Bevolking van Dalfsen blijft tot 2020 licht stijgen. Omvang van leeftijdscategorieën van 0 tot 18 jaar en 18 tot 65 jaar blijft ongeveer gelijk. Het aantal inwoners van 65 jaar en ouder neemt significant toe. Er komen meer eenpersoons- en kleinere huishoudens. Na 2020 is er sprake van een omslag van groei naar krimp.</p>	<p>Demografische ontwikkelingen Gemeente Dalfsen telt 28.115 inwoners (peildatum: 20 maart 2017), de bevolking blijft tot 2025 licht stijgen.</p> <p>Primos-voorspellingen 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevolking van Dalfsen groeit tot 2030; van 27.801 inwoners (2016) naar 29.330 inwoners (2030): een groei van 1529 inwoners (5,5%). • In 2025 wordt het grootste inwoneraantal verwacht: 29.382 personen. In de vijf jaar daarna is er sprake van een hele lichte daling van het aantal inwoners. • Op gemeentelijk niveau groeit het aantal inwoners van 60 jaar en ouder het sterkste (vergrijzing). Adolescenten en 50-ers nemen in absolute aantallen af: <ul style="list-style-type: none"> ○ Toename 00-09-jarigen, 30-ers en 60+ ○ Afname van adolescenten en 50-ers (daling leeftijdscategorieën: 10-14 jaar / 15-19 jaar / 20-24 jaar / 45-49 jaar / 50-54 jaar / 55- 59 jaar <p>Modellen voor demografische ontwikkelingen zijn onzekerder naarmate een kleiner schaalniveau wordt gebruikt. PRIMOS 2016 maakt gebruik van oude gebiedsindelingen, waardoor een kleiner schaalniveau dan het gemeentelijk schaalniveau ook nog afwijkt van de werkelijkheid en vertroebelt¹. Verwachting is dat in volgende jaren de nieuwste indeling gehanteerd wordt. Dit maakt dat in het proces van actualisatie van de Missie en Visie, nog steeds met het voorbehoud van voorzichtigheid vanwege het schaalniveau, verder ingezoomd kan worden.</p> <p>In de werkconferentie 'demografische ontwikkelingen' (30 april 2015) zijn vier belangrijke uitspraken voor Dalfsen besproken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verwacht in Dalfsen krimp niet als thema, vergrijzing (samenstelling) is een veel belangrijker thema. • Geen krimp op gemeenteniveau wil niet

¹ Eind 2016 heeft het college een nieuwe wijk- en buurtindeling vastgesteld. De nieuwe indeling is inmiddels aangeleverd bij CBS. Veel onderzoeksbureaus/derden maken gebruik van de bij het CBS bekende indeling. Als het CBS de nieuwe indeling al verwerkt heeft, dan is het nu nog te vroeg om de nieuwste indeling ook toegepast te zien in overzichten van derden. Dit blijkt ook uit de PRIMOS-gegevens. PRIMOS 2016 is gebaseerd op de oude buurt- en wijkindeling. Verwachting is dat in volgende jaren de nieuwste indeling gehanteerd wordt.

Waarom een nieuwe wijk- en buurtindeling? Door de uitbreidingsplannen Westerbouwlenden, Gerner Marke, Oosterdalfsen en Nieuwelanden was herziening noodzakelijk. Bovendien is in de nieuwe indeling rekening gehouden met de richtlijnen van het CBS uit 2015. De belangrijkste wijzigingen zijn dat de genoemde uitbreidingsplannen zelfstandige buurten worden en de bedrijventerreinen als aparte buurt benoemd worden. Verder zijn een paar kleine buurten samengevoegd en een paar te grote buurten gesplitst conform de richtlijnen van het CBS.

	<p>zeggen dat er niks op kernniveau gebeurt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor vitaliteit in de kernen is er wellicht meer te verwachten van andere ontwikkelingen dan demografie. • Bestuurders moeten beslissingen nemen in onzekerheid. <p>De trend is dat het aantal bewoners per woning de komende jaren verder afneemt (onder andere door vergrijzing en gezinsverdunning).</p>
<p>Beleving woonomgeving Van de bevolking is maar liefst 95,3% (zeer) tevreden met hun woonomgeving, geeft 93,8% aan zich thuis te voelen in de buurt en is 94,5 % tevreden met de groenvoorziening in de omgeving.</p>	<p>Beleving woonomgeving <i>Woningmarktonderzoek 2015</i> 93% van de inwoners is het (zeer) eens met de stelling dat ze wonen in een prettige woonplaats. Ook het imago scoort goed (86%).</p> <p><i>Vechtdalbelevingsonderzoek</i> Tweejaarlijks wordt het Vechtdal-belevingsonderzoek uitgevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tevredenheid van Dalfsenaren over wonen in het Vechtdal (uitgedrukt in een rapportcijfer) 8,2 (2013) en 8,3 (2015) • Percentage van de Dalfsenaren die het aantrekkelijk vindt om in het Vechtdal te recreëren: 91% (2013) en 95% (2015) <p>Dalfsenaren waarderen het Vechtdal. Een aanzienlijke groei van 4% wat betreft aantrekkelijkheid om in het Vechtdal te recreëren wordt bij volgende metingen lastig te evenaren. Vasthouden van de positieve waardering is de uitdaging.</p> <p><i>Entente Florale: Nederland en Europa</i> In 2013 won Dalfsen goud tijdens de Nederlandse Entente Florale en is daarmee uitgeroepen tot groenste dorp van Nederland. En bij Entente Florale Europe heeft Dalfsen in 2016 in de categorie kleine steden op basis van een puntenaantal een gouden certificaat gewonnen.</p>
<p>Criminaliteit In 2006 lagen de criminaliteitscijfers voor alle soorten misdrijven meer dan 25% onder het Overijsselse gemiddelde. In de afgelopen jaren was Dalfsen meermalen de veiligste gemeente van Overijssel. In diverse ranglijsten prijkt Dalfsen voortdurend in de top 10.</p>	<p>Criminaliteit In de jaarlijkse misdaadmeter van het Algemeen Dagblad 2016, op basis van gegevens politie over 2015: tien vormen van veelvoorkomende criminaliteit, is gemeente Dalfsen de op één na veiligste gemeente van Nederland. De delicten zijn per gemeente afgezet naar inwonersaantal en gewogen naar impact voor het slachtoffer. De Groningse gemeente Ten Boer (7356 inwoners) is de veiligste gemeente van Nederland.</p> <p>Ten opzichte van 2015 laat 2016 een forse procentuele groei zien van diefstal uit en van motorvoertuigen. Voor winkeldiefstal, diefstal van (brom)fiets en mishandeling geldt een daling.</p>
<p>Wonen In 2007 zijn er in Dalfsen 9.665 woningen. De woningvoorraad bestaat voor 97 procent uit eengezinswoningen en voor 3 procent uit meergezinswoningen De meeste eengezins-</p>	<p>Wonen Eind 2016 zijn er in de gemeente Dalfsen 11.444 woningen. Uit het woningmarktonderzoek (2015) blijkt dat de meeste woningen (83%) koopwoningen zijn. Van de huurwoningen is het</p>

<p>woningen zijn koopwoningen (80 procent). Iets meer dan de helft van de meergezinswoningen zijn huurwoningen.</p>	<p>merendeel sociale huurwoningen (12%). Ruim één derde van de woningen zijn vrijstaande woningen (35%), gevolgd door 2de kapwoningen (24%), hoekwoningen (8%), tussenwoningen (9%) en appartementen (5%).</p>
<p>Voorzieningen Dalfsen heeft veel voorzieningen en een rijk sportief en cultureel verenigingsleven. De betrokkenheid van vrijwilligers is groot.</p>	<p>Voorzieningen Afgelopen periode is een aantal kulturhusen in gebruik genomen. Momenteel is een kulturhusconcept in Nieuwleusen in ontwikkeling (De Spil). In 2017 is de inventarisatie van de huidige voorzieningen in de kernen van de gemeente Dalfsen gemaakt. Dit is een opmaat naar de bespreking van gewenste en noodzakelijke voorzieningen per kern. Een stap, die gekoppeld is aan de Implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente.</p>
<p>Economie De besteedbare inkomens van de huishoudens liggen in Dalfsen gemiddeld iets hoger dan die in heel Nederland (€ 21.300 tov € 20.800 in 2005). Het besteedbaar inkomen per persoon ligt in Dalfsen daarentegen gemiddeld lager dan dat in heel Nederland (€ 17.300 tov € 22.100 in 2005). Het aandeel bijstandsuitkeringen is in Dalfsen veel lager dan het landelijk gemiddelde (10 tov 51 per 1000 huishoudens in 2005).</p> <p>In 2007 waren de meeste bedrijfsvestigingen (35,2 procent) vestigingen voor land- en bosbouw, gevolgd door vestigingen voor handel en reparatie (21,2 procent) en voor zakelijke dienstverlening (13,0 procent). Tussen 2001 en 2007 daalde het aantal vestigingen voor land- en bosbouw en voor vervoer, opslag en communicatie. Het aantal vestigingen voor bouwnijverheid, handel en reparatie, zakelijke dienstverlening en overige dienstverlening steeg. Overigens bleef het aantal werknemers in de landbouw in deze periode stabiel.</p> <p>In 2009 is Dalfsen uitgeroepen tot meest MKB vriendelijke gemeente van de provincie Overijssel.</p> <p>In heel Nederland woont ongeveer 50% van de werkzame personen niet in de gemeente waar men werkt. In Dalfsen lag dit percentage in 2005 bijna 10% hoger.</p>	<p>Economie Het besteedbaar inkomen per persoon ligt in Dalfsen iets hoger dan dat van Overijssel (€ 19.800 tov 19.100 in 2012), maar lager dan dat van Nederland (€ 20.600). Het aandeel bijstandsuitkeringen is in Dalfsen veel lager dan in Overijssel en Nederland (Dalfsen 15 personen per 1000 inwoners van 18 jaar en ouder, ten opzichte van 39 personen in Overijssel en 41 in Nederland in 2016)</p> <p>De groot- en detailhandel (21%, 2.200 arbeidsplaatsen), landbouw (14%, 1.400), bouwnijverheid (14%, 1.400), industrie (10%, 1.000) en vervoer en opslag (8%, 850) zijn de grootste werkverschaffers in de gemeente Dalfsen. Het aandeel diensten - zakelijke diensten en zorg en overheid - is relatief klein. Dalfsen is hiermee een typische plattelandsgemeente.</p> <p>Dalfsen was in 2016 binnen Overijssel de 2^e MKB vriendelijkste gemeente</p> <p>In de Werkconferentie demografische ontwikkeling (2015) is een aantal sociaal-economische kentallen opgesomd. De sociaal-economische positie van Dalfsen is niet slecht – en lijkt alleen maar beter te worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mensen beleven sociaal economische klimaat als stabiel gemiddeld • Laag aandeel huishoudens met een laag inkomen ten opzichte van landelijk gemiddelde • Hoog aandeel vermogende huishoudens ten opzichte van landelijk gemiddelde • WOZ-waarden doen het goed: gemiddelde WOZ-waarde woningen en waardeontwikkeling • Regio Zwolle doet mee in de economische ontwikkeling van Nederland (ontwikkeling arbeidsplaatsen per inwoner) • Groei werkgelegenheid gemiddeld

3. Anno 2017

Waar het vorige hoofdstuk eindigde met cijfermatige vergelijking tussen 2009 en 2017 start dit hoofdstuk met een tabel, waar de gewenste of noodzakelijk geachte ontwikkelrichtingen uit 2009 (linkerkolom, voortkomend uit 'Bij Uitstek Dalfsen!') zijn afgezet tegen de huidige stand van zaken (rechterkolom), opvattingen en tijdsgeest over dit thema. Aanvullend zijn vanuit huidige gezichtspunt nog een aantal interessante aandachtspunten verwoord.

3.1. Ontwikkelingsrichtingen uit 2009 bezien in 2017

2009 (Uit 'Bij Uitstek Dalfsen!')	2017
<p>Andere tijden? Uitbouwen van het goede!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Belangrijkste opgave: het behouden van al het goede dat Dalfsen te bieden heeft, inspelen op veranderende omstandigheden. Context van krimp, toenemende concurrentie en mobiliteit. • Cruciale opgave: onderscheidend vermogen versterken door herkenbaar profiel te ontwikkelen. Basis: bestaande kernkwaliteiten (sociale waarden en kenmerkende ruimtelijk-economische kwaliteiten). <p>➔ Aanscherping van bestaande koers, meer focus, meer interactie en meer stuurkracht.</p>	<p>Andere tijden? Uitbouwen van het goede!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Belangrijkste opgave: het <u>behouden</u> van het goede dat Dalfsen te bieden heeft → cultuur van gemeente Dalfsen en de Dalfsenaar. • Cruciale opgave: <u>onderscheidend</u> vermogen versterken door het ontwikkelen van een herkenbaar profiel → daar ligt de bestuurlijke opgave. <p>Wat is behoud? Wat is onderscheidend? Zijn deze termen complementair of op sommige vlakken juist ook conflicterend? Afgelopen periode leert dat het versmelten van het behouden van het goede en het versterken van het onderscheidend vermogen tegengestelde belangen bloot kan leggen. Hoewel dit soms schuurt, zijn het veelal wel noodzakelijke stappen om <u>vernieuwing</u> passend bij Dalfsen te realiseren. Hier wordt bewust gesproken over vernieuwing in plaats van innovatie. Vernieuwing laat (meer) ruimte voor een afweging om voorop te lopen, aan te haken bij anderen of best practices van elders te vertalen naar de eigen situatie. Immers naast vernieuwing kan op sommige vlakken <u>authenticiteit</u> ook een bestuurlijke keuze zijn. Met de bestaande kernwaarden is de afgelopen periode meer aandacht voor kwaliteit door materiaalkeuze.</p> <p>Bovenstaande sterkt in de overtuiging dat de bestuurscultuur- en stijl voorbereid moet zijn om het proces van smelten van opgaven in goede banen te leiden. De praktijk is vaak weerbarstig.</p>
<p>Bestuursstijl Gewenste bestuursstijl: faciliterend en activerend waar mogelijk, initiërend en leidend waar nodig.</p>	<p>Bestuurscultuur en bestuursstijl In het Bestuurskrachtonderzoek uit 2011 is de bescheidenheid en onzichtbaarheid van Dalfsen genoemd. Dalfsen profileert zich te weinig en straalt te weinig zelfvertrouwen en zelfbewustzijn uit.</p> <p>Qua <i>bestuurscultuur</i> is Dalfsen gegroeid van bestuurlijke bescheidenheid naar een zelfbewuste bestuurlijke houding. Recent voorbeeld is de samenwerking in de regio, met een coördinerende rol voor Dalfsen, zijn de aanvliegroutes van Lelystad Airport.</p> <p>De afgelopen jaren is de gemeente qua <i>bestuursstijl</i> in de uitvoering zoekende geweest naar adequate inzet en proces, daar ligt ook een relatie met verwachtingen en uitvoering van burgerparticipatie.</p>

Betrekken bewoners en andere partijen

Op hoofdlijnen en in algemene bewoordingen wordt (los van de link met de gewenste bestuursstijl waar faciliterend en activerend niet zonder andere partijen gerealiseerd kan worden) het betrekken van bewoners en andere partijen aangehaald:

- Doel Missie en Visie is om betekenisvol kader te bedenken dat mede richting geeft aan besluiten en handelen van gemeente, maar dat ook bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties prikkelt tot het (mede) ontwikkelen en uitvoeren van plannen en projecten.
- Koers is voldoende flexibel zodat gemeenteraad en college ruimte hebben om maatschappelijk initiatief te faciliteren samen met partners.

De termen 'burgerparticipatie' en 'overheidsparticipatie' zijn geen enkele keer gebruikt.

Burgerparticipatie en overheidsparticipatie

Burgerparticipatie is geen onbekend fenomeen. Inwoners worden steeds eerder in het politieke proces betrokken en zitten in de beginfase al aan de tekentafel. Daarnaast signaleren we dat inwoners en andere partijen steeds meer zelf initiatieven ontwikkelen voor onze samenleving en daarin het voortouw nemen (burgerinitiatieven en de doe-democratie). Inwoners en overheid trekken samen op en zijn gelijkwaardige partners (overheidsparticipatie).

Deze veranderende omgeving vraagt een omslag in denken en doen, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Dit betekent wel dat voor specifieke ontwikkelingen aan de voorkant duidelijk moet zijn op welke trede van de participatieladder we staan en welke bestuursstijl we hanteren. En of participatie voor het gehele proces op eenzelfde wijze handen en voeten of dat dit verschilt per fase. Dit moet voorkomen dat een gevoel van onbehagen ontstaat bij de besluitvorming door de gemeenteraad en/of teleurstelling bij inwoners en andere partijen. Ook bij initiatieven van buitenaf is het controleren/toetsen of niemand bij participatietrajecten wordt uitgesloten een belangrijke rol die is weggelegd voor de gemeenteraad.

Burgerparticipatie is de afgelopen periode een leerproces gebleken en blijft maatwerk. In de uitvoering is meer oog voor de te nemen stappen. Er zijn daarmee goede ervaringen met de Centrumvisie Dalfsen en Jagtclusteralee. Terugkijkend zijn bij de Rechterensedijk (eerste deel) te weinig stapjes ingebouwd, maar het onderwerp was wellicht ook meer beladen/emotioneler.

Meer wijkgericht werken, vanuit de gedachte van korte lijnen en snel schakelen, is ook een manier om de verbinding en draagvlak met inwoners te vergroten. Concrete voorbeelden zijn de kansenpot om initiatieven financieel te ondersteunen, maar ook het ontstaan van drie sociale kernteams om de toegang tot zorg en ondersteuning te organiseren en het werken met wijkagenten.

Het Rijk nodigt inwoners, met de komst van de Omgevingswet, nog meer uit om zelf te komen met initiatieven. Participatie heeft dan ook een prominente plek binnen het programma voor de implementatie van de Omgevingswet in de gemeente Dalfsen. Centrale vraag is dan ook hoe de gemeente binnen de Omgevingswet omgaat met participatie.

3.2. Gekozen koers is fundament om nieuwe ontwikkelingen te laten landen

3.2.1. Kiezen, koesteren en verrassen

De centrale missie van 'Bij Uitstek Dalfsen!' is '*het ontwikkelen van vitale gemeenschappen in een onderscheidende woonplaats van groene signatuur*'. Het toekomstperspectief om, vanuit bestaande kernkwaliteiten te ontwikkelen tot een onderscheidende woonplaats, stoelt op vier domeinen; 1) leven en welzijn, 2) wonen, 3) economie en 4) omgeving. Daarbij hoort een op participatie gericht sociaal beleid, een ondersteunend economisch structuurbeleid en een op kwaliteit en duurzaamheid geënt ruimtelijk beleid.

Het gevoel overheerst dat de missie de afgelopen jaren centraal heeft gestaan. Onderscheidend wordt niet sec beleefd als forse inzet op innovatie, maar de laatste jaren is bewuster gekozen te werken met vernieuwende technieken en materialen. Vasthouden aan authenticiteit en identiteit is ook onderscheidend. Door de decentralisaties is het op participatie gericht sociaal beleid in versnelling gekomen. In de uitvoering van het economisch beleid wordt het uitgangspunt gevolgd om in Nieuwleusen en Lemelerveld meer de nadruk te leggen op industrie en in Dalfsen te focussen op recreatie en toerisme (onder andere projecten Rondje Vecht) en kwaliteit en duurzaamheid zijn vaste waarden in het ruimtelijk beleid en raken meer en meer vergroeid met een breed scala aan ontwikkelingen.

Dalfsen staat niet alleen in de focus op balans tussen authenticiteit en identiteit. Dat is ook niet erg, het gaat immers om het laden van het profiel en de authenticiteit. Ook andere regio's, provincies en gemeenten zijn op zoek naar een goede wegwijzer voor de (middel)lange termijn. Een voorbeeld is het platform BrabantKennis, een provincie waar de demografische verwachtingen een sterkere concurrentie tussen (middel)grote steden in de hand lijken te werken. Ook daar wordt (wat betreft terrein wonen en woonmilieus) een pleidooi wordt gehouden voor de volgende drietrap:

1) *Kies een scherp profiel* De uitdaging ligt erin een uniek woonmilieu te realiseren. Door kleur te bekennen, maar daarbij in de eigen kracht te blijven staan. Geen paniekerig kopieergedrag met als gevolg dat het eigen karakter verloren gaat, maar uitgaan van de eigen identiteit.

2) *Koester authenticiteit*. De kunst is om de eigen kwaliteiten, zoals een karakteristieke binnenstad of groene omgeving, uit te buiten. Authenticiteit helpt is het aanscherpen van een profiel. Daarmee is authenticiteit allesbehalve gemiddeld. Maak het 'gewone' bijzonder. Dit is een sterke basis, waarmee gespeeld kan worden. Tijdsgeest is daarbij een interessante factor. Gedrag is veranderlijk. Zo bestaat de kans dat verhuisgeneigde jongeren na een (kort) uitstapje naar een grote stad een aantal jaren later weer oog krijgen voor de kleinere gemeenten en terugverlangen naar een plek 'zonder poespas' met een eigen identiteit, die in zichzelf gelooft.

3) *Verras!*

Een scherp profiel, met een sausje van authenticiteit maar ook karakter en lef maken woorden als eenheidsworst en gemiddeld minder passend. Door iets exclusiefs te bieden, en daarbij goed te luisteren en samen op te trekken met bewoners en maatschappelijke organisaties, wordt karakter getoond en is het geen imago, maar voortzetten van identiteit. Het wordt gedragen door de bewoners. Het is passend! Dit laat ook ruimte voor creativiteit, participatie/saamhorigheid, duurzaamheid en vernieuwing.

3.2.2. Breed verankeren van gekozen koers

Nederland verandert langzaam van een klassieke verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Naar elkaar omkijken, verantwoordelijkheid nemen en samen ergens de schouders onderzetten is belangrijk voor een participatiesamenleving. Koning Willem-Alexander haalde in zijn eerste troonrede de participatiesamenleving ook aan, daarmee werd participatiesamenleving hét woord van het jaar 2013: 'Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving. Wanneer mensen zelf vorm geven aan hun toekomst, voegen zij niet alleen waarde tot aan hun eigen leven, maar ook aan de samenleving als geheel'. Ook in Dalfsen wordt participatie meer en meer verankerd in beleid en uitvoering.

Decentralisaties sociaal domein: zorg, werk en jeugdhulp

Met de Participatiewet zet Dalfsen sterk in op re-integratie; meer mensen (ook diegenen met een arbeidsbeperking) aan de slag te krijgen. Uitgangspunt van de voorzieningen in het sociaal domein is dat maatwerk wordt geboden. Zorgvragen die binnen de bestaande praktijk en regelgeving niet goed opgelost kunnen worden, kunnen veel beter ondersteund of geholpen worden met creatieve afwijkende oplossingen.

Cultuur biedt een schat aan identiteit

De bestuurlijke keuze om te investeren in toegankelijk cultuurbeleid, dat lokaal is aangehaakt, past in bovenstaande benadering. Cultuur raakt identiteit en vice versa. Door de vernieuwde insteek heeft cultuur voor inwoners meer waarde door onderliggende verbanden (breder trekken naar bijvoorbeeld recreatie en toerisme). De archeologische vondsten en het theater hebben hieraan bijgedragen. Voor project Schatkamer van Dalfsen wordt, samen met historische kringen en inwoners, gezocht naar de 50 verhalen die de gemeente Dalfsen maken tot wie ze is.

Duurzaamheid: groeiende sense of urgency, nu op weg naar kritische waarde?

Met overheidssubsidies, stimuleringsregelingen en belastingvoordelen is de afgelopen periode het gevoel van urgentie voor duurzame oplossingen gegroeid onder een steeds bredere groep organisaties en inwoners. Sense of urgency is belangrijk om een beweging op gang te krijgen, maar de uitdaging ligt in het meekrijgen van individuele burgers met steeds minder/zonder stimulans vanuit de overheid. Sense of urgency is één, het behalen van een kritische waarde is ook belangrijk. Sommige technologieën zijn pas interessant als ze een bepaalde schaal bereiken. Een telefoon is pas nuttig als genoeg anderen er ook één hebben; de aanschaf van een elektrische auto wordt pas aantrekkelijk als er genoeg oplaadpunten zijn, en dus genoeg andere mensen met een elektrische auto. Het bereiken van een kritische punt maakt dat toepassing daarna als vanzelf in een steeds grotere versnelling komt.

Omgevingswet

De Omgevingswet brengt een omvangrijke operatie met zich mee voor gemeenten en raakt alle domeinen binnen de leefomgeving. Er komt één wet die alle regels op het gebied van de fysieke leefomgeving bundelt. Dit betekent dat er 4.700 artikelen, 120 Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) en 120 Ministeriële regelingen verdwijnen.

Kern is dat de nieuwe wetgeving uitgaat van een andere sturingsfilosofie. Er komt meer ruimte op lokaal niveau voor bestuurlijke afwegingen en voor maatwerk. Het principe 'ja, mits...' wordt leidend. De Omgevingswet past in de maatschappelijke trend dat, er meer aan de samenleving wordt overgelaten, er door gemeenten in ketens wordt samengewerkt, informatie centraal voor iedereen toegankelijk is, de overheid burgers en bedrijven interactiemogelijkheden biedt, de regelgeving vermindert, procedures worden vereenvoudigd en dat de afhandeling wordt gedigitaliseerd.

Vernieuwde verhoudingen in het buitengebied

In de afgelopen periode is het belang van vernieuwde verhoudingen in het buitengebied als strategische opgave nog verder gegroeid. Er is sprake van schaalvergroting, maar ook animo voor stoppersregeling. Het buitengebied transformeert en daarmee is een zoektocht gaande naar nieuwe economische dragers in het buitengebied, die zich verzoeken met de agrarische identiteit van het buitengebied.

3.2.3. Andere kijk op eenzelfde vraag

Omdenken is meer dan een term van deze tijd. Een bepaald (terugkerend) thema bezien vanuit een ander perspectief of met toepassing van nieuwe technieken kan nieuw licht op de situatie laten schijnen.

Eén gemeente, maar vijf kernen en buitengebied

Bestuurlijke eenheid is belangrijk, maar in de uitvoering is er ruimte voor diversiteit. Eenzelfde vraagstuk kan door verschillen in context niet overal eenzelfde resultaat hebben. In verschillende kernen kan eenzelfde vraagstuk door verschillende oplossingsrichting vragen. Basis ligt in het versmelten van het behoud van het goede en het versterken van het onderscheidend vermogen is. Dit uitgangspunt uit 2009 is nog actueel. Meer dan eens is duidelijk dat dit ook tegengestelde belangen zichtbaar maakt.

Open staan om voortslepende thema's met andere werkwijzen en aanpakken te bekijken

Een bekend thema vanuit een andere aanpak of werkwijze te benaderen, kan het speelveld open leggen en nieuwe energie in een proces brengen. Uiteraard is een succesvolle uitkomst niet verzekerd, maar zoals Einstein als verwoordde: *'we cannot solve our problems with the same thinking we used when created them'*. Een voorbeeld is een pilot van het Rijk om vrijwillige kavelruil, een bekend fenomeen in agrarische gebieden, ook toe te passen in de strijd tegen het verdwijnen van winkels en horeca. Met een ruiltraject wordt een versterking van de binnenstad nagestreefd.

Andere kijk betekent vaak ook andere consequenties

Vernieuwing van beleid en toepassing van nieuwe technieken zijn vaak ook fysiek zichtbaar in het landschap of de directe woonomgeving. Durven we bijvoorbeeld de consequenties van de duurzaamheidskeuzes of verlangens naar een energieneutrale wereld te aanvaarden? Er is waardering voor oude windmolens, terwijl plannen voor nieuwe windmolens nog vaak op weerstand stuiten of op z'n minst kritisch worden gevolgd. De introductie van gasloos bouwen heeft, vanwege onbekendheid en toepassing nieuwe technieken, ook bestuurlijke overtuigingskracht en vastberadenheid gevergd.

Het volgen van landelijke en regionale trends is belangrijk, maar krijgt echt waarde door het leggen van een koppeling naar de Dalfser realiteit

Sommige landelijke trends zijn afgeleid of worden sterk gevoed door (de snelheid en dynamiek) van stedelijke problematiek of juist vanuit krimpregio's. Het is belangrijk om bij dergelijke ontwikkelingen de Dalfser situatie te betrekken; wat is het risico of uitdaging voor Dalfsen? Op welke termijn? Een landelijke trend in de detailhandel is bijvoorbeeld dat winkels kiezen voor schaalvergroting om rendabel te kunnen zijn. Dergelijke winkels passen echter qua schaalgrootte in lang niet alle gevallen binnen de bestaande winkelgebieden. Bovendien zijn deze grote winkels ook grotere verzorgingsgebieden noodzakelijk. Dit zet weer druk op omzetmogelijkheden in omliggende (veelal kleinere) winkelgebieden. De Dalfser realiteit laat zien dat in de strijd tegen het effect van prijstransparantie winkeliers niet kiezen voor schaalvergroting, maar voor persoonlijke benadering, kwaliteit, specialisatie/onderscheidend zijn en beleving. De landelijke trend dat winkeliers kiezen voor schaalvergroting om een groter verzorgingsgebied te bereiken, geldt wel voor ondernemers in de steden. Het effect van schaalvergroting in Zwolle levert wel concurrentie op voor de winkelgebieden in de gemeente voor de niet-dagelijkse aankopen.

Vitaliteit kernen: voorzieningen en leefbaarheid zijn niet langer meer aan elkaar gekoppeld

De automobilititeit heeft het leven in het landelijk gebied eerder al enorm veranderd, de komst van internet verbindt dorpen nog meer met de rest van de wereld. De wens om een compleet dorp te behouden, wordt daarmee steeds minder reëel. De belangrijkste trend voor de komende decennia lijkt niet de opschaling van voorzieningen, maar de ontwikkeling van kleinschalige initiatieven op maat binnen de netwerksamenleving. Als burgers belang hechten aan bepaalde lokale voorzieningen, kunnen en zullen zij zich vaak organiseren om alternatieven te bedenken, vaak in overleg met maatschappelijke partijen en de gemeente. Een teruglopend aantal voorzieningen maakt een dorp niet automatisch minder aantrekkelijk en leidt niet meteen tot demografische krimp. Terugloop van het aantal voorzieningen is ook niet alleen het gevolg van demografische krimp. Ook schaalvergroting, internetverkoop, mobiliteitsgedrag en veranderd consumentengedrag zijn oorzakelijk voor de levensvatbaarheid van een voorziening.

In de werkconferentie Demografische ontwikkelingen is de uitnodiging gedaan om vitaliteit en voorzieningenniveau 'anders' te durven benaderen. Leefbaarheid is niet afhankelijk van het 'ouderwets' voorzieningenniveau (winkel, huisarts, servicepunt), voorzieningen zijn het gevolg van leefbaarheid. Leefbaarheid bevorderen door activiteit en creativiteit te belonen. Ook Alterra (2015) beschrijft de ontwikkeling dat voorzieningen en leefbaarheid niet langer aan elkaar gekoppeld zijn. Steeds meer bewoners vinden de kwaliteit van de woning en hun woonomgeving belangrijker dan de nabijheid van allerhande voorzieningen. Moderne voorzieningen als breedband en (telefonische en logistieke) bereikbaarheid zijn belangrijk voor het faciliteren van de nieuwe dynamiek in de leefomgeving.

Demografie: pleidooi flexibel beleid

Demografische modellen geven een mogelijke wereld weer, maar prognoses blijven prognoses. Hoe verder in de tijd en hoe kleiner het schaalniveau wordt, hoe onzekerder de modellen zijn. De komende jaren wordt voor Dalfsen een lichte groei verwacht, de toekomst zal uitwijzen wanneer de omslag naar bevolkingskrimp inzet. Daarnaast is het absolute inwonersaantal slechts één van de

kentallen, de samenstelling (leeftijdscategorieën, maar ook van de huishoudens) zal ook aandacht verdienen in gemeentelijke beleid. Daarnaast is dit een pleidooi naar meer flexibel beleid: geen langjarige afspraken. Om snel te reageren is behoefte aan voldoende mogelijkheden voor bijsturing en maatwerk. Ook dit is in lijn met de Omgevingswet.

4. Uitdaging naar 2019

Dit hoofdstuk biedt als afsluiting een aantal overwegingen in de aanloop naar de volgende stap in 2019. In 2019 buigt de gemeenteraad zich over de vraag of aanpassing, aanscherping of aanvulling noodzakelijk is.

In de ogen van het college vraagt de huidige situatie in onze gemeente niet om grote aanpassing van de Missie en Visie. Het college kan goed uit de voeten met de centrale missie. Een ontwikkelingsgerichtere visie zou mogelijk inspirerender en prikkelender werken.

4.1. In de toekomst staren...maar hoe?

Eén van de uitdagingen is de toekomst te omarmen en niet te afwachtend te zijn. Overheden moeten echt honger naar de toekomst hebben. De wil om als gemeente echt te anticiperen op ontwikkelingen. Trendbureau Overijssel (2015) verwoordt dit als; *'de overheid mobiliseert, nodigt partijen uit, geeft richting. De regisserende overheid is wellicht uit, maar de faciliterende overheid is te mager; de toekomst vraagt een anticiperende overheid met visie'*.

Hoe willen we naar de toekomst kijken? Er zijn verschillende manieren om naar de toekomst te kijken; trends, trendbreuken en omslagpunten. Het is gebruikelijk om voor toekomstbeleid uit te gaan van trends. De toekomst bouwt voort op ervaringen uit het verleden door gebruik te maken van continuïteiten (doorzetten van de lijn uit het verleden). Negatief gesteld gaat het toekomstbeleid dan uit van vraagstukken uit het verleden. Hierdoor kunnen organisaties en regio's kansen missen of te laat waarnemen. Wordt een ontwikkeling benaderd als een trendbreuk, dan wordt verwacht dat de komende 15 jaar anders verlopen dan de afgelopen jaren. Als laatste kan een ontwikkeling een omslagpunt betekenen, oftewel een zichzelf versnellende ontwikkeling die voor een hele nieuwe realiteit zorgt. Impactvolle ontwikkeling kunnen langere tijd sluimeren totdat een drempelpunt is bereikt, waarna zij zich in steeds grotere versnelling ontwikkelen. Het spreekt voor zich dat een focus op trendbreuken en omslagpunten veel onzekerder en moeilijker te voorspellen is, maar wel toekomstgerichter is dan alleen te werken met trends.

4.2. Onderscheidende woonplaats van groene signatuur....maar hoe?

Kies voor een scherp profiel, koester authenticiteit en verras! Met *'onderscheidende woonplaats van groene signatuur'* is in 2009 een profiel neergezet. Uitdaging voor de toekomstvisie 2020-2030 is het op een uitdagende manier laden van dit profiel. Een combinatie van de oorspronkelijke identiteit herontdekken en een zoektocht naar de 'nieuwe ik' met ruimte voor vernieuwing passend bij de schaal van Dalfsen. Dit betekent tegelijkertijd dat het belangrijk is om landelijke en regionale trends te duiden door een koppeling te maken met de Dalfser realiteit.

Een aantal vragen en uitgangspunten, die daarbij kunnen helpen:

- Ga uit van het onderscheidend profiel van Dalfsen (in een ruimer, regionaal verband)
  - Wat is de toegevoegde waarde van Dalfsen voor de Regio Zwolle en (nog groter) de provincie Overijssel?
  - Hoe kunnen we (nog meer) de vruchten pakken van onze ligging in de nabijheid van Zwolle?
  - Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we verschillende doelgroepen en leeftijdsgroepen warm krijgen (en houden) voor het leven in de gemeente Dalfsen?
  - Hoe brengen we de wendbare organisatie in de praktijk (opportunistisch en snel handelen) om uitzonderlijke ontwikkelingen mogelijk te maken?
- Laat persoonlijkheid zien en toon daarbij karakter en lef
  - Zijn er nieuwe vormen van wonen voor het landelijk gebied?
  - Welke vernieuwde werkwijzen en aanpakken zijn er voor bekende hete hangijzers?

4.3. Kwaliteit en leefomgeving hoog in het vaandel.....maar hoe?

In tijden van groei zijn er voldoende overheidsmiddelen om te investeren in kwaliteit. Onbewust is omgevingskwaliteit verbonden geraakt aan groei. Het is een uitdaging om de uitdagingen in de gemeente niet sectoraal te benaderen, maar om werk met werk te maken en (financiële) krachten te bundelen. En daarbij niet alleen te denken aan de eerste investeringen, maar vooral ook een gedegen verdienmodel/exploitatie te ontwikkelen.

4.4. Procesmatige suggesties

4.4.1. 4^e kwartaal 2018: Vaststelling Startnotitie 'actualisatie Missie en Visie'

De startnotitie 'actualisatie Missie en Visie' geeft een procesbeschrijving van het participatietraject om te komen tot de toekomstvisie 2020-2030. Dit document is verkennend en procedureel van aard. Het geeft inzicht in de precieze aanpak en uitwerking (ook scope en afbakening) van het participatietraject. Voor het bepalen van een passend participatietraject is het belangrijk om duidelijk te hebben welke vragen we beantwoord willen hebben, zodat de gekozen methode goed aansluit.

Het college is verantwoordelijk voor beleidsvoorbereiding (portefeuillehouder burgemeester Noten – strategische beleidsvorming en ambtelijk opdrachtgever secretaris-directeur Berends), maar een toekomstvisie is een dergelijk strategisch beleidsstuk dat deze startnotitie ook opiniërend wordt geagendeerd voor de raadscommissie.

4.4.2. 4^e kwartaal 2018: Programmabegroting 2018

Voor het participatietraject wordt een kredietvoorstel ingediend bij de Perspectiefnota 2018 (input 2^e kwartaal 2018 bij Perspectiefnota), terwijl op dat moment nog geen inhoudelijke verkenning van aanpak en uitwerking beschikbaar is. Op basis van de ervaringen met bijvoorbeeld Centrumvisie Dalfsen en inzet ambtelijke uren is een budget van € 50.000 voor het participatietraject aannemelijk. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van subsidiemogelijkheden.

4.4.3. 2019: Uitvoering en vaststelling 'actualisatie Missie en Visie'

Op basis van een gedegen participatietraject krijgt de toekomstvisie 2020-2030 in 2019 vorm. Het moment van vaststelling is afhankelijk van de planning en doorlooptijd van het proces en is nog niet bekend. Vaststelling wordt verwacht in het 3^e of 4^e kwartaal 2019.

5. Bronnen

Bijeenkomsten

- Bijeenkomst college (2017), *Brainstorm analyse Missie en Visie college d.d. 13 februari 2017*
- Werkconferentie gemeenteraad (2015), *Werkconferentie Burgerparticipatie d.d. 7 december 2015*
- Werkconferentie gemeenteraad (2015), *Werkconferentie Demografische Ontwikkelingen d.d. 30 april 2015*

Documenten

- Alterra (in opdracht van VNG) (2015), *Ruimte voor de toekomst in het landelijk gebied, trendverkenning 2020-2030 voor gemeenten met veel landelijk gebied*
- BMC (in opdracht van gemeente Dalfsen) (2009), *Bij Uitstek Dalfsen!, Missie en Visie gemeente Dalfsen 2020*
- Gemeente Dalfsen (2016), *P&C documenten: Jaarrekening 2014, Voorjaarsnota 2016, Jaarrekening 2016*
- Gemeente Dalfsen (2017), *Kadernota Duurzaam Dalfsen*
- Gemeente Dalfsen (2017), *Kadernota Detailhandelstructuurvisie*
- Gemeente Dalfsen (2013), *Nota economische beleid 2013-2020*
- Gemeente Dalfsen (2015), *Woningmarktonderzoek*
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2013), *Rijksbrede Trendverkenning*
- Provincie Overijssel (2017), *PRIMOS 2016 (bewerking gemeente Dalfsen - maart/april 2017)*
- Provincie Overijssel (2017), *'Waarden in de samenleving, verdeling Mentaliteit-milieus en burgerschapsstijlen in Overijssel 2016-2050' (versie 10 maart 2017)*
- Trendbureau Overijssel (2015), *De Top 10 aan Trends die relevant zijn voor de volgende Statenperiode*
- Trendbureau Overijssel (2008), *Mythen voor de Trendverkenning Demografie Overijssel 2030*
- Trendbureau Overijssel (2015) (rapportage en brochure), *Waar verdient Overijssel zijn geld mee in 2030?*

Websites

- <http://www.ad.nl/binnenland/ad-misdaadmeter-2016-de-ranglijst-en-alle-cijfers-aa3fa577/>
- <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/achtergrond/achtergrond/ruilen-voor-meer-reuring.9559723.lynkx>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/12/koopwoningen-in-februari-6-7-procent-duurder>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/51/zp-ers-een-groep-met-vele-gezichten>
- <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81955NED&D1=a&D2=1-2&D3=0,5,132&D4=67,69-86&HDR=G1,T&STB=G2,G3&VW=T>
- <http://www.nu.nl/economie/4595328/uwv-waarschuwt-uitsluiting-arbeidsmarkt.html>
- <http://onepager.totalactivemedia.nl/brabant/kijk-op-brabant-toekomst-wonen/> (BrabantKennis)
- <http://www.pbl.nl/onderwerpen/klimaatverandering>
- www.waarstaatjegemeente.nl (gemiddeld besteedbaar inkomen / personen bijstandsuitkeringen)

Verslagen/presentaties

- Trendbureau Overijssel (2015), *Sheets werkconferentie Demografische Ontwikkelingen d.d. 30 april 2015*
- Gemeente Dalfsen (2015), *Verslag werkconferentie Demografische Ontwikkelingen d.d. 30 april 2015*